

GENERALSTABEN.

Islands økonomiske Udvikling.

Af

Overretssagfører Jon Krabbe.

Den almindelige Opfattelse af Island som et fattigt Land er berettiget, naar Talen er om, hvad Island med sit særlige Finansvæsen for sine egne Anliggender kan præstere indadtil og udadtil. Det er indlysende, at naar en Befolkning paa kun 80000 Mennesker er spredt over et Areal af henved 3 Gange Danmarks Størrelse, saa er det kun overmaade lidt, hvad Samfundsmagten kan overkomme i økonomisk Henseende; allerede de nødvendige Udgifter til Embedsvæsenet, til Læger, Præster, Skolevæsen og Postvæsen er paa Grund af den spredte Bebyggelse saa store, at der kun bliver lidt tilovers til andre Formaal.

Men et ganske andet Spørgsmaal er det, om Landet i den Forstand er fattigt, at Befolkningens økonomiske Kaar er mindre gode end andet Steds, om Landets Hjælpkilder er saa ringe eller ringe udnyttede, at Befolkningen er fattig. Paa dette Punkt træffer man almindelig til Skade for Island en Opfattelse, som efter Landets Udvikling i det sidste Tiaar ikke er stemmende med de virkelige Forhold.

Efter at Island i 1886—90 havde haft en meget vanskelig Periode, i hvilken Udvandringen naaede op til at omfatte $\frac{1}{12}$ af Befolkningen, har det gennemgaaet en økonomisk Udvikling, som i de sidste Aar har Karakteren af en stærk Opgang, navnlig karakteriseret ved en betydelig Fremgang i Fiskerierne og deraf følgende stærk Forhøjelse af Arbejdsløninger, ved Udvikling af Penge- og Kreditforholdene, Reykjaviks Opvækst til en By paa 10000 Mennesker og endelig ved en meget forøget Handelsomsætning. At denne Fremgang samtidig har beredt Islands Hovederhverv, Landbruget, ikke ringe Vanskeligheder ved Stigningen i Arbejdslønnen, er sikkert, men da denne Lønstigning hovedsagelig skyldes den Omstændighed, at Landets andre Erhverv har kunnet yde mere lønnende Beskæftigelse for Arbejdskraften, saa forandrer dette ikke Billedet af økonomisk Fremgang for Landet i dets Helhed, saa meget mere som der netop i de seneste Aar ogsaa for Landbruget har været Lyspunkter i Udviklingen.

Det er imidlertid Fiskerierne, som har den overvejende Andel i Udviklingen og som indenfor Landets Erhverv spiller en stadig større Rolle; medens den egentlige Landbrugsbefolkning i Antal er stillestaaende eller i Tilbagegang, er Fiskerbefolkningen og den Købstadbefolkning, som direkte eller indirekte er afhængig af Fiskeriet, stærkt voksende. Talmæssig kan disse Forandringer vanskelig belyses, da et meget stort Antal Mennesker (16 % af Befolkningen) ernærer sig baade ved Landbrug og Fiskeri, en Kombination, som er mulig, fordi Landbruget kun i den korte Sommer (Juni til September—Oktober) har Brug for en stor Arbejdskraft; i Sommertiden gaar derfor en stor Del

af Arbejdskraften fra Kysten op i Landet til Høstarbejde; derhos er der en udbredt Befolkningsklasse, de saakaldte Fiskebønder, 3: mindre Landbrugere ved Kysten, der drive begge Erhverv i Forening. Ved Folketællingen i 1901 blev 51 % af Befolkningen angivet som ernæret udelukkende af Landbrug, medens i 1880 og 1890 henholdsvis 75 % og 64 % levede udelukkende eller overvejende af Landbrug. Fiskerierne maa antages nu at være Hovederhverv for mindst en Fjerdedel af Befolkningen.

Det er som tidligere Torskefiskeri med Tilberedning af Fisken til Klipfisk, som er den langt overvejende Erhvervsvirksomhed for de islandske Fiskere; men medens dette Torskefiskeri tidligere overvejende foregik fra aabne Baade ud fra Kysten, har der i de sidste 15 Aar udviklet sig et meget betydeligt Fiskeri med større Dæksfartøjer, som for en væsentlig Del er indkøbt fra England, efter at man der gik over til at benytte Damptrawlere i Stedet for Trawlkuttere. Fartøjerne, af hvilke mange er anskaffede ved Hjælp af Laan fra det Offentlige, er for en stor Del hjemmehørende i Reykjavik og Omegn, og Fiskeriet med disse Skibe, som drives i 6 Maaneder af Aaret (1. Marts—1. September), har en stor Andel i Reykjaviks Opkomst. Der findes nu paa Island ialt 140—150 Dæksfartøjer til Fiskeri, hvoraf dog en Del fra gammel Tid benyttes til Fangst af Havkal fra Nord-Island. Da denne Flaade bemandes med omtrent 2000 Fiskere, og da der paa Island kun findes mellem 17 og 18000 Mænd i Alderen fra 20—60 Aar, er det indlysende, at denne Bedrift har faaet stor Indflydelse paa Landets Økonomi, og den er en Hovedaarsag til den meget

betydelige Stigning i Arbejdslønnen, som har fundet Sted paa Island i den sidste Aarrække. Fiskerne lønnes i Regelen med Part i Fangsten, nemlig 50 % af Udbyttet; dette varierer altsaa efter Fangsten og Fiskepriserne, men har i Almindelighed for en Fangsttid af 6—7 Maaneder varieret fra 400—600—800 Kr. pr. Mand — foruden Kosten.

Udbyttet har været stigende med Fartøjernes Antal og har i de senere Aar udgjort 4—5 Millioner Stk. Torsk og Kuller aarlig.

Mens Fiskerne som nævnt kan paaregne en god Indtægt af disse Fiskerier, har de høje Lønninger betydelig reduceret Udbyttet for Rederne, og trods den høje Løn har det ikke været muligt paa Island at tilvejebringe tilstrækkeligt Mandskab til Kutterne; i hvert af de senere Aar har nogle Kuttere maattet ligge stille Aaret rundt af Mangel paa Besætning, og i de sidste 2 Aar har Rederne i Reykjavik hyret Fiskere i ikke ringe Antal fra Norge for at bemande Fartøjerne.

Disse Vanskeligheder ved at faa Arbejdskraft har i de sidste 2 Aar bevirket nogen Standsning i Kutterflaadens Udvikling; de islandske Fiskere kan faa nok saa stort Udbytte ved Deltagelse i Baadfiskeri i For-aarsmaanederne og Høstarbejde i Sommermaanederne, og den erhvervede norske Arbejdskraft har ikke været ubetinget heldig. Kutterfiskeriet har imidlertid foruden ved at give lønnende Udbytte til en meget stor Fiskerbefolkning haft sin store Betydning ved at oplære Islændere til dygtige Søfolk og ved at lære dem at tage Del i Fiskeriet paa det aabne Hav, et Forhold, som muliggør en langt stærkere Udnyttelse af de Chancer, som de variable Fiskeriforhold byder; saaledes

har Fiskekutterne i de senere Aar benyttet Drivgarn til at fange Sild til Madding, hvilket er af stor Betydning for Torskefiskeriets Udbytte, og ligeledes har i den seneste Tid flere af Kutterne efter først at have drevet Torskefiskeri taget Del i det nedenfor omtalte rige Sildefiskeri, som i Juli—August drives Nord for Island.

Islændernes Fiskeri med Dampfartøjer er endnu ikke kommet ud over Forsøgsstadierne; det synes som om Udrustningen af mindre Dampfartøjer til Linefiskeri har været for kostbar i Forhold til Udbyttet; til Reykjavik og Omegn er i de sidste Aar anskaffet 4 Damptrawlere.

Derimod har i de sidste Aar Interessen paany samlet sig stærkt om den gamle Form for Torskefiskeri, nemlig Kystfiskeriet med aabne Baade, som endnu er og altid har været den vigtigste Form for Fiskeri og som drives omkring hele Landet, i de fiske-
rige Egne ved det sydvestlige og nordvestlige Island hele Aaret rundt, naar Vejret tillader det, men dog overalt med en betydelig Indskrænkning i Sommer-
tiden, idet en stor Del af Arbejdskraften efter Afslutningen af Foraarsfiskeriet den 24. Juni gaar til Landbrugsarbejde.

Medens Antallet af de aabne Baade i en Aarrække var i Tilbagegang, navnlig som Følge af de engelske Damptrawleres ødelæggende Virksomhed og den deraf nødvendiggjorte Overgang til Fiskeri med Dæksfartøjer, har Udbyttet af Fiskeriet egentlig ikke vist nogen Tilbagegang, hvilket hovedsagelig skyldes forbedrede Fiskeredskaber og navnlig de Foranstaltninger, der er

truffet til Opbevaring af Agn i Ishuse, af hvilke der findes ca. 40.

Udbyttet udgjorde i 1898—1903 10—12 Mill. Stk. Torsk og Kuller aarlig, altsaa mere end det dobbelte af Dæksfartøjernes Fangst.

Hvad der imidlertid i den seneste Tid har bragt Baadfiskeriet en stærk Fremgang, er Anskaffelsen af Motorbaade, en Baadform, som har vist sig at være fortrinligt egnet for det islandske Fiskeri, som af de aabne Baade jævnlig drives 2—3 danske Mil fra Land. Motorbaadene blev først indført for ca. 3 Aar siden paa det nordvestlige Island, hvor Fiskerne havde lært dem at kende af de danske Fiskere, som da drev Rødspættefiskeri ved Island. Anvendelsen af disse Baade medfører en stærk Forøgelse i Fiskeriudbyttet og tillige en stor Lettelse i det brydsomme og farlige Arbejde. Efter at Baadformen i Løbet af kort Tid var bleven kendt i andre Egne af Landet, har der været en meget livlig Virksomhed for at faa dem anskaffede; i 1905 var Antallet af Baade med Motorer naaet til 70, og man opnaaede ganske forbausende Resultater; en Motorbaad, der i 1905 forsøgsvis anskaffedes til en af Østfjordene, indtjente i Løbet af Sommeren foruden alle Driftsudgifter, derunder høj Løn til den partlønnede Besætning, hele Baadens Anskaffelsessum, ca. 4000 Kr., og endda et betydeligt Overskud derudover. Efter saadanne Resultater er det intet Under, at der blandt Fiskerne og Købmænd er rivende Efterspørgsel efter disse Baade, som vistnok udelukkende anskaffes fra Danmark. Alene i første Halvdel af indeværende Aar er afsendt fra København til Island omkring 100 større Motorbaade, repræsenterende en Værdi af ca. 400000 Kr., saa at

Dampskibsselskaberne endog har haft Vanskelighed ved at overkomme Transporten af Baadene, som almindelig er af betydelig Størrelse, ca. 32' lange, 8' brede og overbyggede for og agter; Drivkraften er større Motorer af 8 à 10 Hestes Kraft. Desuden indsættes Motorer i ældre Baade, ligesom der ogsaa bygges Baade fra to Baadebyggerier paa Island, hvoraf det ene er nyoprettet med denne Udvikling for Øje.

Fangsten af Sild til Brug som Agn har for Islænderne tiltagende Betydning; derimod er fra tidligere Tid Fiskeriet ved Island af Sild til Eksport overvejende bleven drevet af Nordmænd, som vel for at drive Fangsten paa Territoriet maatte bosætte sig paa Island, men som derefter regelmæssig forsvandt lige saa hurtigt som Sildefiskeriet ophørte. Saaledes var Forholdet i Aarene omkring 1880, da der var et meget rigt Sildefiskeri med Noter paa de islandske Fjorde; efter Midten af 80'erne forsvandt Silden; først i Aarene efter 1900 kom der igen en Del Sildefiskeri paa Fjordene, og begge Gange tog Nordmændene med deres Dygtighed i Notfiskeriet det allermeste af Udbyttet, mens Islændere kun i mindre Udstrækning havde Erfaring og Kapital til at deltage i dette kostbare og risikable, men til Tider meget indbringende Fiskeri.

I Aaret 1900 begyndte imidlertid en dygtig Nordmand Forsøg paa den Form af Sildefiskeri, som siden da har udviklet sig til at antage overordentlig store Dimensioner, nemlig Fiskeri paa det aabne Hav med Drivgarn eller senere med det endnu mere fuldkomne Redskab Snurrenoten, σ : et stort Garn, der fra en Baad sættes rundt om Sildestimen, hvorefter Bunden trækkes sammen, saa at Silden er lukket inde. Dette

Fiskeri, som har vakt overordentlig Opmærksomhed i Fiskerikredse ikke blot paa Island og i Norge, men ogsaa i Sverrig, Tyskland og England, foregaar paa det aabne Hav Nord for Island i Maanederne Juli og August; det staar altsaa aabent for Udlændinge og drives overvejende af disse, særlig af Nordmænd, men dog ogsaa en hel Del af Islænderne, som bl. a. har udrustet nogle af deres Dæksfartøjer til Deltagelse heri. Det særlige ved Fangstmaaden er, at man opsøger Sildestimerne paa det aabne Hav og ikke som ved Notfiskerierne opstiller Redskaberne i Fjordene i den Forventning (som ofte skuffes), at Sildestimer søger ind i Fjorden.

Udviklingen af dette nye Sildefiskeri belyses ved, at medens der 1900 og 1901 ved dette kun opfiskedes nogle Hundrede Tønder, er Udbyttet deraf blevet 5000 Tdr. i 1902, 40000 i 1903, 85000 i 1904 og 120000 Tdr. i 1905, i sidste Aar til en Værdi af ca. 2,4 Mill. Kr.; i 1904 deltog 15 islandske Skibe og 81 udenlandske, i 1905 deltog 29 islandske Skibe og 118 udenlandske, deraf 30 Dampfartøjer. Udrustningerne i Aar har navnlig fra norsk Side, men ogsaa fra Island og fra England, Tyskland og Sverrig antaget imponerende Dimensioner.

Foruden Udbyttet ved egen Deltagelse i Fiskeriet har Islænderne ikke ringe Fortjeneste derved, at hele denne Fiskerflaade har fast Station i den lille Fjord Siglufjord paa Nordlandet, hvor Silden omlades til Transportdampere og en stor Del af den nedsaltes; kun en Del af Fartøjerne kan overkomme at salte Silden ombord; mange, navnlig Snurrenotsfiskerne, maa bringe dem i Land, men da Tilberedning af Fisken i

Land ligesom Fiskeri paa Territoriet er forbeholdt danske Indfødte og dem, som har erhvervet Borgerret ved Bosættelse i Landet, maa de mange fremmede Fartøjer arrangere sig med nærboende Islændere eller med Landsmænd, som mer eller mindre pro forma bosætte sig paa Siglufjord, ved at leje et Stykke Jord og opføre et Skur; efter de Dimensioner, som dette Fiskeri nu antager, maa de udenlandske Fiskere imidlertid være forberedt paa, at Islænderne vil gøre deres Rettigheder gældende, men de fremmede har ganske vist en god Forbundsfølge i Islændernes overordentlige Respekt for det formelt juridiske, der — som det navnlig kom stærkt frem ved Nordmændenes Notfiskeri i Fjordene — forhindrer dem fra at erklære det aabnbare Proformaværk og Straamandsvæsen for en Nullitet. — Men naar som i forrige Aars Juli og August en Flaade paa over 100 Skibe har regelmæssig Station paa en lille Fjord, saa bliver der naturligvis alene derved en betydelig Fortjeneste for Landet; særlig har der ved Arbejdet med Nedsaltningen været meget god Fortjeneste for islandske Kvinder, som i Sæsonen i Fjor alm. tjente 8—10 Kr. om Dagen ved dette Arbejde; ikke desmindre kunde der ikke opdrives tilstrækkelig islandsk Arbejdskraft og mange af de fremmede Fartøjer maatte have kvindelig Arbejdskraft med til Nedsaltningen; derhos har Landskassen nogen Indtægt — i Fjor 20800 Kr. fra Siglufjord — ved Udførselsafgift af den Sild, der har været bragt i Land.

Derimod har Island ingen Indtægt men kun Skade af de meget omfattende Trawlfiskerier, som drives af engelske og tyske Dampfartøjer, hovedsagelig med Fangst af Helleflynder og Rødspætter, og heller ikke

af de store Torskefiskerier, som drives af franske Skonnerter i et Antal af 150—200 med en Besætning af 3—4000 Mand*).

Den Rigdom af Helleflynder og Rødspætter, som findes i de islandske Farvande, udnytte Islænderne i det hele kun til Hjemmeforbrug, skønt Fisken er saa rigelig tilstede, at 5 Øre er en almindelig Pris for Pundet af Helleflynder paa Handelsstederne (dog ikke i Reykjavik).

Man er ofte tilbøjelig til at betragte det som et Bevis paa manglende Dygtighed og Kapitalkraft, at Islænderne (og de danske) saaledes overlader en meget stor og indbringende Del af Fiskerierne til Udlændinge; men dette er næppe berettiget. Franskmændenes Fiskeri er for en stor Del baseret paa Subventioner og Toldbegunstigelser fra den franske Stat, og de islandske Fiskere har sikkert ingen Grund til at misunde de franske Fiskere deres Kaar; Fortjenesten er ikke stor og Erhvervet er meget risikabelt; efter Marineministeriets anførte Beretning er det sjældent, at der gaar et Aar uden at 8—10 franske Skonnerter forliser, hyppigst ved at gaa under i rum Sø. — Og hvad Trawl-fiskerierne angaar, maa disse vel antages at være indbringende, men saadanne Virksomheder, som er baseret paa Salget af levende eller fersk Fisk, kan ikke uden uforholdsmæssige Vanskeligheder og Bekostninger ved Afsætningen drives af andre end de Rederier, som har

*) En interessant Fremstilling af Fremmedfiskeriet under Island findes i en af Marineministeriet i 1906 udgiven Beretning ved Kommandør R. Hammer om »Stationsskibenes Tilsyn med Fiskerierne under Island og Færøerne«, ligesom i det hele kan henvises til Adjunkt B. Sæmundssons Fremstilling af islandske Fiskeriforhold i Maanedsskriftet »Atlanten«, 1905.

hjemme der, hvor Fisken skal sælges; de engelske Trawlere fisker kun til Salg af Fisk i England, Tyskerne til Tyskland, og de franske Trawlere, som er komne med i de senere Aar, fisker for det franske Marked; og Nordmændene, som ellers har et aabent Øje for, hvad der kan tjenes ved Fiskeri paa Island, har aldeles ikke indladt sig paa Trawlfiskeri. Mulig kan disse Vanskeligheder ved Afsætningsforholdene overvindes i Fremtiden, men det er ubetinget paa dem, at de Forsøg er strandede, som fra dansk Side er gjort paa Deltagelse i Rødspættefiskeriet ved Island. — Det er derfor sikkert en rigtig Fremgangsmaade, at Islænderne holder sig til de Torske- og Sildefiskerier, som er baseret paa Eksport af Fangsten i tilberedt (saltet) Stand, saa meget mere som disse Fiskerier kan give meget lønnende Udbytte til langt større Arbejdskraft end den, som for Tiden er til Raadighed paa Island; f. Eks. er Islænderne ikke begyndt paa fabrikmæssig Henkogning af Fisk til Konserves, mens Konservesfabrikerne i Vestnorge have 6—7 Dampskibe i Virksomhed omkring Island for at drive Fiskeri til Fabrikationen i Norge.

Fremgangen i de islandske Torskefiskerier belyses ved Mængden af udført Klipfisk, hvorover der — da der ved Udførselen opkræves en lille Udførselsafgift — foreligger en ret paalidelig Statistik.

Af Klipfisk udførtes fra 1870—1880 gennemgaaende 5—6 Mill. Pd. aarlig, og derefter aarlig i Gennemsnit:

1881—85	12,9	Mill. Pd.
1886—90	16,9	—
1891—95	19,5	—
1896—1900	23,9	—
1901	24,6	—
1902	26,5	—
1903	30,7	—

For de sidste 2 Aar foreligger ingen officiel Statistik, men Eksporten antages i 1904 at have været mindre end 1903, mens den i 1905 paany har andraget ca. 30 Mill. Pd.

Paa Eksportens Værdi har jo tillige de vekslende Fiskepriser Indflydelse. Værdien af den samlede Klipfiskeudførsel opgives for Aarene 1890—1898 at variere mellem 2 og 3 Mill. Kr., stiger derefter i 1899 til $3\frac{1}{2}$ Mill. og de følgende Aar til 4 à 5 Mill., indtil den i 1905 anslaaes til henved 6 Mill. Kr.

Ved Bedømmelsen af Betydningen af denne forøgede Udførsel maa tages i Betragtning, at det drejer sig om en Vare, ved hvis Produktion Arbejdslønnen udgør den overvejende Del af Omkostningerne.

Af de andre Fiskeriprodukter knytter der sig mindre Interesse til Eksporttallene for Silden, da Fangsten heraf for en stor Del foregaar for fremmed Regning; i 1901—03 svaredes Udførselsafgift af mellem 40000 og 50000 Tdr. Sild til Værdi af $\frac{1}{2}$ — $\frac{3}{4}$ Mill. Kr. — Udførselen af Tran (bortset fra Hvaltran) udgjorde fra 8—12000 Tdr. til en Værdi af $\frac{1}{4}$ — $\frac{1}{2}$ Mill. Kr. aarlig.

Ved Siden af Fiskerierne har i de sidste 20 Aar Hvalfangsten udviklet sig til en Bedrift af stor øko-

nomisk Betydning for Island, uden at dog dette Erhverv kan siges at være indgaaet som Led i det nationale Erhvervsliv. Fangsten drives nemlig aldeles overvejende af indvandrede og naturaliserede Nordmænd og væsentlig ved norsk Kapital og Arbejdskraft. Virksomheden drives fra en halv Snes Etablissementer med de mest moderne Hjælpemidler. Fangsten foregaar fra 30—40 Dampfartøjer og Trankogerierne drives som fabrikmæssig Storindustri, saa at Virksomhederne for den Tilrejsende danner en ejendommelig Kontrast til de mest i gammeldags Former drevne islandske Erhverv. Antallet af fangede Hvaler har i de sidste Aar varieret fra ca. 12—1600 Stkr. aarlig og Udførselen af Tran fra 38000 til over 65000 Tdr. foruden Biprodukterne: Barder, Benmel o. s. v.

I Aarene efter 1900 mentes Fangsten at være i Tilbagegang, og da der i 1903 fandt en stærk Forhøjelse Sted af Eksportafgiften for Hvaltran (nu 1 Kr. pr. Td.), blev nogle af Etablissementerne flyttet bort fra Landet, men netop i de sidste to Aar har Fangsten naaet et Omfang som aldrig tidligere. Bedrifterne har under indsigtfuld og dygtig Ledelse været meget indbringende, mens de i uerfarne Hænder giver betydeligt Tab.

Da Virksomheden drives i Foraars- og Sommer-tiden, paa hvilken Tid den islandske Arbejdskraft er særlig dyr, henter Hvalfangerne overvejende deres Arbejdskraft og Mandskab til Baadene fra Norge, saaledes at Folkene føres over om Foraaret og hjemsendes om Efteraaret, et Forhold, som Islænderne dog ikke beklage, da Landets andre Erhverv paa den Tid af

Aaret giver lønnende og rigelig Beskæftigelse til den islandske Arbejdskraft.

Trods det fremmedartede Præg, som disse Virksomheder saaledes har beholdt, har deres Indhavere dog i det hele forstaaet at sætte sig paa god Fod med Islænderne, som ogsaa i de paagældende Egne af Landet (tidligere Norvest-Island, nu mest Østlandet) i høj Grad har haft Gavn af den livlige Dampskibstrafik, ligesom Kommunerne og navnlig Landskassen har haft en i Aarenes Løb meget betydelig Skatteindtægt af Bedrifterne; i nogle Kommuner har deres Skattebidrag overflødiggjort al anden kommunal Skattepaaligning, og af Landskassens Skatteindtægt hidrører efter sidste Skatteforhøjelse mere end $\frac{1}{8}$ fra Hvalfangsten, naar man sammenlægger den af Bedrifterne erlagte Ind- og Udførselsafgift, Indkomstskat m. v.

Værdien af udførte Hvalprodukter er siden Bedrifternes Paabegyndelse for ca. 20 Aar siden steget nogenlunde jævnt til ca. $2\frac{1}{2}$ Mill. Kr. i 1903; om Udbyttet af de sidste 2 Aars store Fangster, som iøvrigt er paa- virket af meget lave Tranpriser, haves ikke statistiske Oplysninger.

Medens det saaledes er Islands Erhverv af Søen, der har baaret Landet fremad i de sidste Aartier, stiler Forholdet sig mindre lyst for Landets Hovederhverv Landbruget, som endnu direkte beskæftiger over Halvdelen af Befolkningen.

Uden nærmere Omtale af de Former, hvorunder Landbruget drives paa Island*), skal blot mindes om,

*) Se herom flere paa Dansk trykte Skildringer, senest Prof. Dr. Thoroddsens interessante Fremstilling i »Atlanten« 1904.

at Landbrugsvirksomheden — da Kornavl er umulig — samler sig om Faareavl, Hesteavl og Kvægavl og den hertil nødvendige Høproduktion; da Græsvegetationen kun har faa Maaneder af Aaret til sin Udvikling, og da det meste Landbrugsarbejde derfor koncentrereres om den korte Sommertid, ser man paa Forhaand skeptisk paa disse Betingelser for Landbrug; men til Produktionsbetingelserne hører tillige en Race af Heste og Faar, saa haardsfør, at Dyrene kan skaffe sig selv Føden det allermeste af Aaret, selv naar Jorden er snedækket om Vinteren, — og dertil en saa kraftig og nærende Græsvækst, at Dyrene i Sommerens Løb kommer i god Foderstand og for Faarenes Vedkommende kan levere Uld, Mælk og Kød af fortrinlig Kvalitet.

Danske Landmænd, som kommer til Island, forfærdes ved første Øjekast over Besværligheden og Kostbarheden ved den egentlige Jorddyrkning, hvis vigtigste Arbejde er Udjævning af de store Tuer, som dannes paa de dyrkede Marker (Tunene): man afskærer Grønsværet og kører det sammen i Bunker, jævner derefter med Skovl og Spade Jorden for Tuerne, breder Gødning og Fiskeaffald ud over Jorden og lægger igen Græstørvene ovenpaa; i nyere Tid anvendes ogsaa Pløjning, som dog ogsaa er besværlig og kostbar. Men ved Bedømmelsen af Arbejdets Rentabilitet maa man betænke, hvor overordenlig meget enhver Forøgelse i Høproduktionen betyder som Følge af, at Heste og Faar kun i højst 2—3 Maaneder om Vinteren behøver et ringe Tillæg til det Foder, som de selv skaffer sig.

Antallet af Husdyr er da ogsaa ganske overordenlig stort; af Faar fandtes efter Tællingen (til Skatteansættelse) 1902 699000, men Antallet antages i Virke-

ligheden at være over 80000, et Antal, der for en Befolkning paa 80000 Mennesker er langt højere end i noget andet Land i Europa; nogen udpræget Bevægelse i Antallet af Faar har der ikke været i de senere Aar. Antallet af Heste er stigende og i Forhold til Befolkningen ligeledes meget stort; Tallet er fra 80erne gaaet jævnt op fra 31000 Stkr. til 46475 i 1903. Endelig holdtes af Hornkvæg (som maa fodres med Hø i de 9 Maaneder af Aaret) i 1903 26539, et Tal, der er omtrent 50 % højere end Antallet i 80erne.

Til hele dette Husdyrhold er der ikke optaget til Dyrkning mere end ca. 3 □ Mil, saa selv om Jorddyrkingen er kostbar, saa muliggør den en stor Landbrugsproduktion, og de Græsgange, som ikke er under Dyrkning, er saa udstrakte, at de kunne give Føden til langt større Besætninger end de nuværende.

De Vanskeligheder, som Landbruget paa Island har haft at kæmpe mod i de sidste Tiaar, er dels Vanskeligheder ved Afsætning af Produkterne, dels den meget stærke Stigning i Arbejdslønnen.

Afsætningsvanskelighederne begyndte for en halv Snes Aar siden, da den omfattende Udførsel af levende Faar til England stansedes ved engelsk Indførselsforbud eller Paabud om Slagtning i Ankomsthavnen. Udførselen havde i flere Aar været oppe paa over 50000 Faar om Aaret til Priser paa 15—20 Kr. pr. Stk. Efter Indførselsforbudet har Eksporten til betydelig lavere Priser andraget gennemgaaende 10—20000 Stkr. om Aaret; Bønderne blev nødsagede til at sælge til de reducerede Priser (10—14 Kr. pr. Stk.) eller til at forøge Salget af det nedsaltede Faarekød; men ogsaa dette sidste mødte snart efter Hindringer i den meget

høje Beskyttelsestold, ca. 20 % af Værdien, som Hovedmarkedet for det saltede Kød, Norge indførte, hvad der er saa meget haardere som Nordmændene i udstrakt Grad har økonomiske Interesser paa Island og navnlig nyder godt af, at den islandske Fiskerilovgivning — f. Eks. i Sammenligning med den danske — er meget liberal overfor Udlændinge.

Disse Afsætningsvanskeligheder, som ved de sidste Aars højere Priser paa Uld og Kød er mindre følelige, vilde dog ikke have ramt Landbruget saa haardt, hvis der ikke samtidig var indtraadt en meget stærk Forhøjelse i Arbejdslønnene — hovedsagelig som Følge af Fiskeriernes Udvikling og Reykjaviks Opvækst, men for en Del ogsaa som Følge af Udvandring.

Medens for 30 Aar siden Aarslønnen for mandligt Tyende i Landbruget almindelig var 40—60 Kr. foruden Kosten, er den nu 3—4 Gange saa høj; en Aarsløn paa 150—200 Kr. eller derover angives nu at være den almindelige; og navnlig maa der betales en meget høj Løn til de løse Arbejdere, af hvilke Landbruget behøver mange i de 3—4 Sommermaaneder; Lønnen til saadanne Arbejdere, der almindelig antages ugevis, er — i hvert Fald i meget store Dele af Landet — 2—3 Kr. om Dagen foruden Kosten.

Denne Lønstigning, som det islandske ligesom andre Landes Landbrug har haft at kæmpe med, har været stærkere der end andetsteds; den er kommen pludseligere — mest i det sidste Tiaar —, og den er falden sammen med de Vanskeligheder ved Afsætningen, som foran er nævnt.

Denne Modgang har naturligvis haft ret forskellige Virkninger i de forskellige Egne af Landet. Nogle

Steder er Gaarde helt forladt, og dette er ikke ualmindeligt; i Aarene 1895—1903 aftog Landbrugsbedrifternes Antal med gennemsnitlig 30 om Aaret; andetsteds er Landbruget blevet forsømt og Bønderne har suppleret deres Indtægter ved Fiskeri; overalt har man selvfølgelig maattet indskrænke de Arbejder, som udføres, til det mest nødvendige, og navnlig indskrænket det om Vinteren tidligere unødvendig store Folkehold.

Men i det store og hele maa det siges, at Vanskelighederne har været en Spore til energisk Arbejde for at holde Landbruget oppe, særlig til Bøndernes Dygtiggørelse til det praktiske Arbejde; Landbruget har jo til for en Menneskealder siden været stillestaaende i Aarhundreder, og Landets i ydre og indre Henseende uheldige Forhold, særlig Handelsforholdene, havde ganske naturlig berøvet Bønderne deres Energi og Dygtighed; baade Jorddyrkningen og navnlig Produktbehandlingen var meget ringe. Endnu for faa Aar siden var Smørproduktionen saa slet, at Fiskerne paa den voksende Fiskerflaade foretrak billigt dansk Margarine for Landets Smør og Fedtprodukter; som rimeligt er, rejste der sig Krav om Toldbeskyttelse til Værn mod denne Konkurrence, men Forslaget forkastedes af Altinget, og netop paa Smørproduktionens Omraade har der derefter fundet en Udvikling Sted, som er et virkelig betydningsfuldt Fremskridt for Landbruget. Først i 1896 begyndte man at indføre Centrifuger, som derefter er bleven indført i stor Mængde til Behandling af den meget rigelige og meget fedtholdige Mælk, som navnlig i Sommertiden er til Raadighed fra Faare- og Hornkvægbesætningerne; i flere Aar indførtes — hovedsagelig fra Danmark — Centrifuger i et Antal af 3—400

om Aaret, og de bruges nu overalt, hvor Mælkemængden er stor nok. Men ved Siden heraf paabegyndtes i Aar 1900 Oprettelsen af Andelsmejerier efter dansk Mønster og med en dansk Mejerist som Vejleder — dog selvfølgelig i lille Maalestok, alene anlagte som Flødemejerier og beregnede paa Virksomhed i Sommermaanederne, men iøvrigt baserede paa Eksport til England, hvilken støttes ved en Udførselspræmie. Disse Mejerier har udviklet sig meget hurtigt, i 1904 var der 22 i Virksomhed og der udførtes til England 220000 Pd. Smør, der opnaaede en Pris af 75—80 Øre Pundet; i 1905 var Antallet af Mejerier vokset til 35, og der arbejdes stadig paa Oprettelsen af nye, hvortil der af Landskassen ydes billige Laan, ligesom der af det Offentlige gennem Landboforeninger gøres meget for at oplære Bønderne til den rette Behandling af Mælken.

Denne Udvikling — som særlig er kommen det sydlige Island tilgode — har tillige en stor opdragende Betydning ved at godtgøre Nyttens af Samvirksomhed i Produktionen og ved at vise, hvor meget der kan udrettes ved Vejledning til Bønderne og ved direkte Oplæring fra Foregangsmændenes Side. De ledende Mænd indenfor det islandske Landbrug har med megen Interesse fulgt det danske Landbrugs Organisationer, særlig Andelsorganisationerne, og dansk Landbrugslovgivning, og i mere end en Retning taget Lære deraf. Man har i de sidste Aar ansat Landbrugskonsulenter og givet store Bevillinger til Landbrugsforeninger, der virke hovedsagelig paa samme Maade som i Danmark. Som et Foretagende, der ventes realiseret i den nærmeste Fremtid, maa nævnes Opførelse af et stort Andels-

slagteri, særlig beregnet paa Nedsaltning af Faarekød; dette vil sikkert faa stor Betydning, thi hvad der mest af alt har skadet Landbrugets Eksportvirksomhed, er den daarlige og navnlig meget uensartede Behandling af Produkterne.

De islandske Bønder har vist en ikke ringe Receptionsevne overfor den energiske Virksomhed, som saaledes er udvist fra de Ledendes Side; der er ingen Tvivl om, at man ved fortsat Arbejde med Belæring af Bønderne vil komme endnu langt videre; naar en saa lille Befolkning som den islandske har en Ledelse for sig alene, skulde Befolkningen ogsaa kunne nyde godt af sin egen Lidenhed; der kan overkommes mere i Retning af at paavirke og belære dem, der trænger til det, og Arbejdet lettes paa en vis Maade ved, at man er ganske fri for Doktriner om, hvad det Offentlige kan indlade sig paa; her er ikke Plads for nogen Fornemhed; da man for et Par Aar siden kom til den Overbevisning, at den for Landbruget meget betydningsfulde Sag at faa Tunene indhegnede mod løsgaaende Kreaturer bedst blev løst ved Opsættelsen af Traadhegn, gik man, for at faa Hegnsmateriale billigt, den praktiske Vej at vedtage en Lov om, at Ministeriet skulde indkøbe under et for Bøndernes Regning alt, hvad de ønskede af Hegnsmateriale, og Ministeriet har derefter i de sidste 2 Aar i Tyskland indkøbt over 3 Millioner Alen Pigtraad.

Bønderne har da ogsaa i de senere Aar haft en meget stærk Repræsentation paa Altinget og stærkt gjort deres Indflydelse gældende til Fordel for Landbrugets Fremskridt; men enhver, der interesserer sig for Islands Udvikling, kan kun billige denne Tendens;

for det kulturelle Liv paa Island vil Opretholdelsen af Landbruget være af langt større Betydning end Udviklingen af andre Erhvervsgrene.

Det er naturligvis umuligt at forudse, i hvor stor Udstrækning det Arbejde vil bære Frugt, som udføres for Landbruget, og navnlig om Fremskridtene vil være store nok til at bære den yderligere Stigning i Arbejds-lønnen, som efter al Sandsynlighed vil følge med Fiske-riernes videre Udvikling; det er ikke urimeligt, at Udviklingen af sig selv vil gaa den Vej, som en økonomisk Forfatter paa Island har foreslaaet planmæssig at følge, nemlig at Landbruget opgives i de meget afsidesliggende Egne og koncentrerer i de mange for Samfærdsel og Samvirksomhed gunstig beliggende og frugtbare Dalstrøg; her vil en tættere Bebyggelse og større Husdyrhold sikkert forøge Landbrugets Rentabilitet, fordi man gennem en større Arbejdsdeling kan eliminere Virkningerne af Lønstigningen og fordi man lettere kommer over de Transportvanskeligheder, som for de fjernt beliggende Gaarde fordyrer og besværliggør al Vareomsætning.

Imidlertid kan man haabe, at Landbruget paa Island vil hævde sig og gaa fremad; der er i de sidste Aar udrettet meget baade ved Smørproduktionen og ved den bedre Opdyrkning og Indhegning af Markerne, som har givet sig Udslag i en stærk Forøgelse af Høudbyttet; efter den islandske Landbrugsstatistik er Mængden af indhøstet Hø — saavel af Enghø som af Tunhø — i Løbet af de sidste 25 Aar bleven mere end fordoblet; samtidig har der udviklet sig en Kartoffeldyrkning og Dyrkning af Hvidroer, for hvilke Landet har gode Betingelser; Afgrøden af hver af disse

Produkter er siden midt i 80erne steget ret jævnt fra 2—3000 Tdr. til 15—20000 Tdr. aarlig. Men hvad der navnlig maa give Tillid til Landbrugets Fremtid, er det stærkt voksende Marked, som haves i den indenlandske Købstads- og Fiskerbefolkning; at Islands Befolkningstilvækst i Fremtiden vil tilfalde Købstæderne og Fiskepladserne, er næppe tvivlsomt, og med de forbedrede Samfærdselsforhold vil denne Befolkning blive en god Kunde for Landbruget; allerede Reykjaviks Opvækst har haft en meget kendelig Betydning for Landbruget i det sydlige Island og har muliggjort Anlæg af Køreveje langt ind i Hovedstadens Opland. I Betragtning af de næsten ubegrænsede Udviklingsmuligheder, som Fiskeriet har, kan der herved paa-regnes en voksende Støtte for Landbrugsprodukternes Afsætning; den egenlige Landbrugsbefolkning udgør ikke stort over 40000 Mennesker, og denne vil jo ved Siden af det indenlandske Salg altid kunne paaregne til Udførsel til Udlandet store Kvantiteter af Kød og Uld af et Faarehold paa 800000 Dyr, og dertil ikke lidt af Smør og levende Heste.

Landbrugets Udførsel til Udlandet har i Aarene 1900—1903 andraget omtrent 2 Mill. Kr. aarlig, det samme som i Begyndelsen af 80erne og i 90erne; i 1886—90 var Tallet derimod nede paa 1,330000 Kr. Den samlede Udførselsværdi har altsaa i det hele holdt sig uanset den begrænsede Udførsel af levende Faar, idet denne er opvejet ved større Udførsel af Uld, saltet Kød, Smør og i de senere Aar ved noget forøget Afsætning af Heste. I 1903 var Værdien af den udførte Uld noget over 800000 Kr., af Saltkød ca. 550000 Kr., af levende Faar 202600 Kr., Heste 84400 Kr., Smør

76000 Kr. og Faareskind 173000 Kr. For de sidste to Aar foreligger ingen samlet Opgørelse af Værdien, men Mængden af de udførte Landbrugsvarer har — ogsaa bortset fra Smørekspporten — været i betydelig Fremgang, saaledes navnlig Udførselen af Uld og saltede Skind, hvoraf i 1905 blev udført ca. 25 % mere end i 1903, ligesom der, særlig til Danmark, er udført et stigende Antal Heste (til Danmark 1903 112, 1904 720 og 1905 1200 Stkr.). Da derhos Priserne i 1904 og 1905 for Landbrugsprodukterne ligesom for Klipfisken og Silden har været meget høje, har disse to Aar i det hele for Island været de bedste, som Landet i lange Tider har haft.

Fremgangen i det islandske Erhvervsliv og den stærke Forskydning mellem Erhvervenes Betydning har faaet sit mest synlige Udtryk i Reykjaviks Udvikling.

Byens Indbyggerantal er vokset saaledes:

1880	1890	1901	1903
2567	3886	6321	7978

og ved Udgangen af 1905 var det paa det nærmeste 10000.

Byen er optaget i de danske Købstæders almindelige Brandforsikringssselskab og Bygningsassurancen danner tillige Skattegrundlag; Assurancesummen er fra 1899 til 1905 vokset fra 3,1 til 6,3 Mill. Kr., altsaa mere end fordoblet i Løbet af 6 Aar; i Brandforsikringens sidste 5 Regnskabsaar har Tilvæksten i

Reykjaviks Assurancesum (set i Forhold til dens Størrelse ved hvert Aars Begyndelse) udgjort 9,97, 19.44, 16,11, 11,20 og 15,55 % (for 1905—06), det sidste Aar med en Tilvækst af 927000 Kr.; i de samme Aar har Tilvæksten i de danske Købstæders samlede Assurancesum varieret mellem 2 og 4 % om Aaret. For Tiden er Byggevirksohmheden i Reykjavik vistnok større end nogensinde før.

Denne Udvikling er for en stor Del baseret paa den store Flaade af Fiskekuttere, som har Hjemsted i Reykjavik og Omegn, og paa Fremgangen i Fiskeri, Handel og Omsætning i Byens store Opland; men tildels er Fremgangen ganske vist foraarsaget ved en stærk Tilstrømning af Kapital og let Adgang til Hypotek- og Banklaan; Grundene har faaet en betydelig Værdi, og Spekulation og Arbejdet ved den megen Byggevirksohmhed har stimuleret Udviklingen; samtidig er Byen i langt højere Grad end tidligere bleven Centrum for det offentlige Liv, for offentlige Institutioner m. v.

Alt dette i Forening med de sidste Aars gunstige Produktions- og Prisforhold har virket til den stærke Fremgang, som efter danske Forhold maa betegnes som ganske usædvanlig; men det vilde ganske vist ogsaa efter alle Erfaringer andet Steds fra være usædvanligt, om der ikke ovenpaa en saa stærk Fremgang, der dog tildels skyldes den ved en pludselig Kapitaltilstrømning muliggjorte Byggevirksohmhed, fulgte en Nedgangsperiode, og det vilde vist være en god Taktik, om det Offentlige saa vidt muligt opsatte de mange forestaaende offentlige Byggeforetagender til den Stil-

standsperiode, som sjældent udebliver efter en saa stærk Opgangstid.

For det økonomiske Liv er det naturligvis i mange Retninger af stor Værdi, at der findes en Købstad paa en halv Snes Tusind Mennesker, som har Brug for et udviklet Kreditvæsen og for specialuddannede og teknisk udlærte Folk, der ogsaa kommer det øvrige Land tilgode.

Den Udvikling af Kreditvæsenet, som har hjulpet Reykjavik fremad og som tillige har fremmet Udviklingen over hele Island, er i Hovedtrækkene følgende: Indtil 1886 var der ikke noget bankmæssig ordnet Pengeinstitut; Kredit blev ydet af Købmændene og nogle Sparekasser, ligesom baade før og efter den Tid det Offentlige (Landskassen) i forholdsvis stor Stil optraadte som Laangiver ved Hjælp af dets opsamlede Reservefond — i de senere Aar over 2 Mill. Kroner; navnlig til Nyforetagender, som antages at være af Betydning, har Landskassen udlånt ret betydelige Beløb, f. Eks. til Bønder til Jordforbedringer, til Anskaffelse af Dæksfartøjer, i de senere Aar til Anlæg af Mejerier, Uldspinderier o. l.; ogsaa til mere specielle Anlæg som Tømrer- og Snedkerifabriker, Garverier o. l. er der i de senere Aar paa Finansloven bevilget Laan af det Offentlige. — I 1886 oprettedes for det Offentliges Regning Landsbanken, hvis Grundkapital var $\frac{1}{2}$ Mill. Kr. (senere $\frac{3}{4}$ Mill.) uindløselige Sedler; Banken udvikledes jævnt og rolig, indtil Aar 1900 aldeles overvejende ved Landets egne Kapitalopsparinger uden Paakaldelse af fremmed Kapital; den almindelige økonomiske Udvikling var heller ikke forinden den Tid moden til større fremmed Kapitalanbringelse;

ved Konverteringen i 1886 viste det sig, at der paa Island var ca. $1\frac{1}{2}$ Mill. Kr. i danske Statsobligationer, og naar Islænderne saaledes ikke selv anbragte deres Opsparinger i islandske Foretagender, er der Grund til at betvivle Rigtigheden af den udbredte Opfattelse, at det var Kapitalmangelen, der foraarsagede Langsomheden i den økonomiske Udvikling; det var først da Udviklingen var naaet til en vis Højde, at den fremmede Kapital kunde finde frugtbringende Anvendelse, men naturligvis maatte, da først dette Punkt var naaet, Kapitaltilstrømningen bringe yderligere rask Fremgang i Udviklingen. Dette blev Tilfældet i 1900, da Landsbanken oprettede en Hypotekafdeling for Udlaan i faste Ejendomme, hvis Udlaan derefter er naaet op til over 2 Mill. Kr.; da Hypotekobligationerne har fundet ikke ringe Afsætning i Danmark, er der herved aabnet en mere regelmæssig Forbindelse med det herværende Pengemarked. Bortset fra Hypotekafdelingen er Landsbankens Virkemidler naaet op til 5 Mill. Kr., aldeles overvejende opsparede islandske Kapitaler.

Den fremadskridende Udvikling — navnlig i Reykjavik og de andre Købstæder — havde imidlertid skabt Betingelserne for yderligere Udvikling af Bankforholdene, og i 1904 traadte i Virksomhed Aktieselskabet Islands Bank med en Aktiekapital af 2 Mill. Kr. og Ret til at udstede funderede Sedler indtil $2\frac{1}{2}$ Mill. Kr.; Foretagendet stiftedes af danske Banker og Kapitalister, men Fordelene var paa Forhaand ret stærkt beskaaret af Islænderne, som af en lang Erfaring har lært at være vagtsomme overfor den Mulighed, at andre tjener for mange Penge, og Banken vilde derfor neppe være kommen i Gang uden Støtte af det over-

for Island mere tillidsfulde norske Kapitalmarked. Den synes imidlertid at have udviklet sig godt, og en Udvidelse af Aktiekapitalen til 3 Mill. Kr. er forestaaende. Bankens samlede Virkemidler er ca. 4 Mill. Kr., og paa Grund af dens Forbindelse med det herværende Pengemarked er der nu Adgang for Island til al den Forøgelse i Kapitalen, som kan finde rentabel Anvendelse. Bankens Betydning for Reykjavik er stor og navnlig ogsaa — gennem dens Filialer, som optage en stor Del af Kapitalen — dens Betydning for Landets andre Købstæder.

Den Udvikling, som foran er skildret, har naturligvis givet sig Udtryk i en stærk Forøgelse af Islands Skibsfart og Handelsomsætning.

Medens Island endnu for 10—15 Aar siden ikke havde anden regelmæssig Dampskibsforbindelse med Omverdenen end den, som man for en betydelig Subvention købte sig til og som ikke naaede over 16—18 regelmæssige Ture mellem København og Island aarlig, er Forholdet nu det, at der af 3 Dampskibsselskaber — af de to uden Subvention — opretholdes en regelmæssig Fart med 80 Ture aarlig hver af Vejene, og naar hertil lægges de Ekstrature, som disse Selskaber udføre, er Forbindelsen saa hyppig, at der — hvis Fordelingen af Rejserne var regelmæssig — vilde være to Gange ugentlig Forbindelse mellem København og Island Aaret rundt. Denne Skibsfart udføres aldeles overvejende af danske Skibe, som anløbe Skotland og tildels norske Havne. Regelmæssig Forbindelse med

andre Lande findes ikke, men foruden denne Rutefart er der selvfølgelig en ikke ringe Trafik med Skibe for de enkelte Købmænds, Handelsselskabers og Brugsforeningers Regning, ligesom Hvalfangerne besørge al deres Trafik med egne Skibe.

Om Handelsomsætningen foreligger der paa Island meget detaillerede, men — bortset fra de skattepligtige Varer — ikke meget nøjagtige statistiske Oplysninger.

Den samlede Handelsomsætning har vel i hele den sidste Menneskealder været i Fremgang, omend af og til med meget kendelige Tilbageslag som Følge af daarlige Produktionsforhold; men det er egentlig først i den sidste halve Snes Aar, at Tallene viser en stærk Fremgang; Omsætningen opgøres for 1901—03 til 20,2, 22,4 og 23,3 Mill. Kr. mod 12,6 for Gennemsnittet af Aarene 1891—95 og 9 for Aarene 1886—90. For de sidste 2 Aar foreligger ingen Oplysninger. I 1903 falder omtrent 12 Mill. paa Indførsel og 11,3 paa Udførselen. Af det sidste Tal har som nævnt Landbrugsprodukterne kun udgjort ca. 2 Mill. Kr., mens Fremgangen iøvrigt er falden overvejende paa Fiskeriprodukterne og Hvalfangsten, paa hvilken sidste faldt ca. 2 $\frac{1}{2}$ Mill. Kr.

Efter den islandske Statistik har Indførselen fra Kongeriget i Aarene 1901—03 udgjort omkring 7 Mill. Kr. o: henved $\frac{2}{3}$ af Islands Indførsel. Indførselen fra Danmark har, sammenlignet med tidligere Perioders, absolut set været i Stigning, men relativt i Tilbagegang i Forhold til Indførselen fra Storbritannien og Norge, en Forskydning, som for en stor Del har sin Forklaring i, at den udvidede Produktion og Byggevirksohmhed kræver større

Indførsel af saadanne Varer som Kul, Træ, Salt osv. Af de større egentlige Forbrugsartikler, som Kornvarer, Sukker, Margarine, Spirituosa og Tobak indføres stadig den langt overvejende Del fra Kongeriget, ligeledes af Jernvarer og Maskiner.

Af Udførselen fra Island gaar Klipfisken jo overvejende til Middelhavslandene, Hvalprodukterne til England og Norge, mens den største Del af Landbrugsprodukterne gaar til Danmark, hvor man fra islandsk Side i de sidste Aar med Held har søgt større Afsætning for det nedsaltede Kød og for Heste.

Norges voksende Andel i den islandske Handelsomsætning (efter den norske Statistik fra 340000 Kr. i 1887, jævnt stigende til 3 $\frac{1}{2}$ Mill. Kr. i 1903), hidrører ikke i nævneværdig Grad fra egentlige Handelsforbindelser, men dels faa Trævareimporten, dels fra at Hvalfangerne væsentlig faa deres Forsyninger fra Norge og sende en Del Produkter dertil, og endelig fra at der i de senere Aar fra Island til Norge er udført en betydelig Mængde Klipfisk til Sammenblanding med den ringere norske Klipfisk ved Eksporten til Middelhavslandene.

Kongerigets ovenfor angivne i og for sig betydelige Andel i Islands Handelsomsætning og Skibsfart er dog kun tildels et Udtryk for Danmarks Handelsinteresser paa Island, thi som bekendt er en meget stor Del af den islandske Omsætning med fremmede Lande, bl. a. det meste af Klipfiskehandelen, paa danske Hænder, idet de fleste større Handler paa Island drives eller ejes af danske Købmænd, som er bosatte i København og have faste Bestyrere for Handels-etablissementerne paa Island.

Det er bekendt, og skal kun kort berøres, at disse faste Handler paa Island fra gammel Tid blev drevne uden væsentlig Benyttelse af Penge, saaledes at Bønderne i Aarets Løb tog Varer paa Kredit og afregnede om Efteraaret ved Levering af Landbrugsprodukterne, og at ligeledes Fiskerne fik deres Betaling eller Løn ved Ret til at faa Varer for et tilsvarende Beløb. Denne saakaldte Byttehandel var saa vidt gennemført, at Bønderne betalte deres Tyende ved for hele eller det meste af Lønnens Beløb at give dem Anvisning paa Varer hos Købmanden; de betalte deres Skatter, deres Avisregning o. s. v. ved at lade Købmanden betale Beløbet, mens de til Gengæld leverede eller i alt Fald lovede at levere ham Varer til Afregning. Hele denne Handelsform er selvfølgelig ikke væsensforskellig fra den Form for Handel, som i ældre Tider har været almindelig her og andetsteds, men den var langt mere gennemført paa Island og har holdt sig meget længere der end andetsteds, en naturlig Følge af den ved Handelsmonopolerne fremkaldte Stilstand i Udviklingen og den spredte Bebyggelse, som paa de fleste Handelssteder kun tillod Opretholdelsen af en enkelt Handelsforretning, som da besørgede baade Indførselen og Udførselen af Varer.

Ulemperne ved denne Form for Handel er ligeledes saa velkendte, at de ikke behøve nærmere Omtale; foruden at medføre Risiko for Købmanden, svækker den i høj Grad Opsparingslysten hos Befolkningen og frister til at tage paa Kredit, og den medførte i det hele de Ulemper, som følger af et stærkt Afhængighedsforhold til Købmanden, derunder ogsaa en ret ud-

brede Misstemning hos Befolkningen mod den danske Købmandsstand.

I den sidste Aarrække er der imidlertid indtraadt en væsentlig Forandring heri som en naturlig Følge af den fremadskridende økonomiske Udvikling. Selvfølgelig er Fremskridtet ikke kommet overalt; i de spredt bebyggede Egne er Forholdet i alt væsentligt det gamle, navnlig i Forholdet til Landbrugerne, mens derimod Handelen i en By som Reykjavik foregaar som i andre Byer af dens Størrelse.

Foruden at Kreditforholdenes og Kommunikationsvæsenets Udvikling har bidraget til Ændring i de gamle Handelsformer, har Udviklingen af Fiskerierne virket i samme Retning; den større Konkurrence ved Opkøbet af Fisk har virket til, at Fiskerne nu vistnok de fleste Steder kan faa kontant Betaling for Fisken.

For at modarbejde denne gamle Handelsform og for at modvirke den faktisk monopoliserede Stilling, som de uudviklede Forhold mange Steder gav Købmændene, gjorde Befolkningen i 1880'erne et Forsøg paa at slutte sig sammen i Brugsforeninger til Indkøb af Varer og til Afsætning af Landbrugsprodukter; dette Forsøg lykkedes, og Foreningerne virkede i en Aarrække i ret stor Stil til betydelig Gavn for Befolkningen, navnlig ved at der gennem dem ordnedes den store og indbringende Udførsel af levende Faar til England. Efter at denne Udførsel som omtalt blev begrænset ved Englands Indførselsforbud, indtraadte der en Standsning i Foreningernes Udvikling; de undgik ikke at komme i Gældsforhold til de Mænd, som ydede dem den købmandsmæssige Assistance, men nu efter Bankforholdenes Udvikling har de i større Omfang taet

Midler til at reorganisere sig, og medens de tidligere væsentlig har haft engelske Handelsforbindelser, er der i de sidste Aar vakt Interesse for at tage de danske Brugsforeninger til Forbillede og komme i Samarbejde med dem, og der synes i det hele — dog maaske mest hos de islandske økonomiske Forfattere — at være en tiltagende Stemning for Brugsforeningstanken.

Foruden den Konkurrence, som Brugsforeningerne har paaført den danske Købmandsstand paa Island, har Købmændene en voksende indenlandsk (og islandsk) Handelsstand til Konkurrent. Dette er en ganske naturlig Følge af Udviklingen; den voksende Omsætning og Konkurrence og den lette Adgang til Kapital vil under iøvrigt lige Forhold give den paa Stedet bosatte Købmand Forspringet; der stilles større Krav til Købmanden, navnlig som Følge af den meget større Betydning, som Fiskeriudredningen har, og disse Krav kan vanskeligere opfyldes af den udenfor Landet bosatte. Særlig i Reykjavik er vistnok det meste af Handelen gaaet over til de danske og islandske Købmænd, som have fast Bopæl i Byen, og baade der og andetsteds har der været kendelig Tilbagegang for de danske Købmandsforretninger, hvis Indehavere ikke kunne ofre den islandske Forretning Hovedparten af deres Tid og Interesse; men paa den anden Side har ganske vist de ikke faa danske Købmænd, som med Initiativ og Tillid til Udviklingen har arbejdet for Handelen paa Island, i høj Grad nydt godt af Landets stærke Fremgang i de senere Aar.

For Island er det selvfølgelig udelukkende til Gavn, at Udviklingen har stillet større Fordringer til Købmandsstanden, og at Udviklingen efterhaanden vistnok

vil medføre, at de fleste Handler faar deres Sæde i Island, men det vilde ogsaa være en Misforstaaelse at tro, at Danmarks økonomiske Interesse i den islandske Handel skulde være afhængig af Bevarelsen af de gamle Former for Handelssamkvem; ogsaa rent økonomisk vil Danmarks største Interesse ligge i den stærkest mulige økonomiske Udvikling, og kan en saadan naas ad nye Veje, vilde det fra dansk Side være lige saa ufornuftigt som unyttigt at stille sig modvillig.

En anden Sag er, at man ofte paa Island — baade hos de ivrige Brugsforeningstilhængere og hos de mange, der nære Misstemning mod den danske Købmandsstand — træffer en Undervurdering af Købmandsvirksomhedens Betydning og af den frie Konkurrences Betydning paa Handelens Omraade; det er et gammelt Krav fra islandsk Side, at det ved Lov skulde forbydes andre end de i Landet bosatte at drive faste Handler paa Island; dette vilde økonomisk set være et stort Misgreb; man ser ikke, at det i økonomisk Henseende væsentlige er ikke Købmandens Bosættelse og dermed følgende Forbrug i Indlandet af Handelsfortjenesten, men derimod hans Indsats i det økonomiske Liv ved den Handel og Produktion, som han bringer i Stand; og ligesom Udviklingen af sig selv formodentlig fører hen til det af Islænderne ønskede Maal, vil det være ugørligt ved Lovgivningsforanstaltninger kunstigt at tvinge Udviklingen fremad. Islænderne har selv Erfaringer i saa Henseende fra et overmaade kostbart Forsøg, der for 10 Aar siden blev gjort paa ved Oprettelsen af en for det Offentliges Regning dreven Dampskibsfart at tilvejebringe Fremskridt og Konkurrence i Skibsfarten; Forsøget blev efter et Aars Forløb opgivet

med et Tab paa 100000 Kr., mens derimod Dampskibsfarten nu ved Udviklingens Gang og ved en dansk-islandsk Købmands og Skibsreders Virksomhed er naaet til et Omfang, som man ikke da vilde have troet muligt.

Kun til Belysning af den stedfundne økonomiske Udvikling skal nævnes nogle Tal vedrørende de offentlige Finanser.

Ifølge Landsregnskabet var Landskassens Indtægter 1880 og 1881 (Finansperioden er to-aarig) 820000 Kr.; Indtægten har derefter været stadig stigende og udgjorde i 1904—05 2,250000 Kr., saaledes at Stigningen navnlig har været stærk efter Aarhundredskiftet.

Denne Indtægtsforøgelse er fremkommen, uden at Skattebyrden er forøget udover, hvad den tiltagende Velstand retfærdiggør.

Samtidig var der ved Udgangen af 1903 opsamlet i Reservefond og Kassebeholdning 1,820000 Kr., mens der ikke var nogen Gæld.

Kommunernes samlede Gældbyrde var efter sidste Beretning (1902) 163720 Kr., samtidig med at deres samlede Aarsindtægter var henved $\frac{1}{2}$ Mill. Kr.

Omend denne Status er gunstig og vidner om en forstandig Økonomi, saa kan det jo ikke nægtes, at Tallene er smaa og at Midlerne ikke rækker langt til offentlige Foretagender. Heller ikke de i Landet tilstedeværende Formuer og opsparede Kapitaler kan give Indtryk af nogen stor Velstand; de store Formuer er lette at overskue; til en Indkomstskat, der hviler

paa al anden Indtægt end den, der hidrører umiddelbart fra Fiskeri og Drift af Jordejendomme, var i 1903 kun 16 Personer ansat til en Indtægt af over 6000 Kr.; og indenfor Landbruget er det store Flertal af Bønder nærmest at sammenstille med vor Husmands- og Gaardmandsstand.

Men alligevel har man Ret til at se lyst paa Landets økonomiske Tilstand og Fremtid, ogsaa bortset fra den Gavn, som Telegrafanlægget kan paaregnes at gøre, og fra de Fremtidsmuligheder, som ligger i Udnyttelsen af Landets mægtige Vandkraft. Efter det sidste Tiaars Udvikling kan sikkert enhver arbejdsdygtig Mand paa Island skabe sig saa gode materielle Kaar, at de ikke staa tilbage for de Kaar, under hvilke det store brede Lag i andre Lande lever, og ligeledes maa man sikkert give Islænderne Ret, naar de mener, at Landet vilde være langt rigere, hvis det havde den dobbelte Befolkning. Landet har i Virkeligheden Mangel paa Arbejdsstyrke; det har som tidligere nævnt Raad til at hente Fiskere fra Norge til Bemanding af Fiskerfartøjer ved Udredninger, der varer det halve Aar; til saadanne Ekstraarbejder som Telegrafanlægget maa der hentes baade fra Danmark og Norge en betydelig Arbejdsstyrke ogsaa af ikke faglærte Folk, fordi den islandske Befolkning selv har mere lønnende Arbejde; ligeledes er omtalt, at Hvalfangerne, som dog har deres Bedrift i Gang 7—8 Maaneder om Aaret, er bedre tjent med at tage Folk fra Norge end at leje den dyrere islandske Arbejdsstyrke.

Desværre mangler den ellers saa udførlige islandske Statistik enhver Oplysning om Arbejdslønnens Højde, som dog er af største Interesse ved Bedøm-

melsen af Landets økonomiske Tilstand. Men der er ikke Tvivl om, at Lønningerne Sommerhalvaaret igennem er højere end i Danmark og Norge; f. Eks. er det omtalt, at Høstarbejdere foruden Kosten faa 2—3 Kr. om Dagen, hvilket er mere end der almindelig betales i Danmark i Høsttiden; for det meget almindelige Arbejde med Tilberedning af Fisk betales til Mænd en Time-løn af 40 Øre, til Kvinder 25 à 30 Øre. For almindelige Arbejds mænd i Købstæderne (f. Eks. ved Vej-arbejde, Losning af Kul og Salt) er Daglønnen ogsaa højere end i Danmark, nemlig 3—4 Kr. for 10—11 Timers Arbejde; for Haandværkere opgives 5 Kr. som den almindelige Dagløn for 10 Timers Arbejde, i Reykjavik formentlig snarest mere. Navnlig er Fortjenesten stor for Fiskere, men da der sædvanlig er Partlønning eller dog Præmie ved Siden af den faste Løn, kan bestemte Tal vanskelig opgives; en almindelig Lønning er for Sommerhalvaaret 50 Kr. pr. Maaned samt Kosten og en Andel i Udbyttet som Præmie; Fortjenesten for Fiskere paa den store Flaade af Dæksfartøjer fra Reykjavik opgives til almindelig at variere mellem 400 og 800 Kr. for 6 à 7 Maaneder foruden Kosten; paa Forespørgsel til Isafjord, hvor nogle af de største Fiskerlejer findes, om hvorvidt denne Fortjeneste paa Dæksfartøjer kunde siges at være almindelig, blev der svaret, at efter at der var anskaffet Motorbaade, kunde Folk fra Vestfjordene ikke skaffes til den Pris.

Selvfølgelig er Lønningerne i et saa udstrakt Land ret varierende; det hidtil mangelfulde Efterretningsvæsen og Samfærdselens Langsomhed kan jævnlig skrue Prisen meget højt i Vejret, naar der bliver en ekstraordinær Efterspørgsel efter Arbejds kraft; f. Eks.

naar der kommer Sild i Fjordene, er det i de sidste Aar forekommet, at der Uger igennem har kunnet betales over 20 Kr. i Dagløn; ligeledes er der de sidste Aar betalt ekstraordinær høj Løn (8—10 Kr. om Dagen for Kvindearbejde) for Nedsaltningsarbejdet under den to Maaneder lange Sæson for Havfiskeri efter Sild. — Selvfølgelig kan al denne Fortjeneste gaa stærkt ned, naar Fiskeriet i et særlig ugunstigt Aar slaar fejl, og der er af den Grund ikke ringe Betænkelighed ved, at Fiskeriet efterhaanden nærmer sig til at blive Hovederhvervet; men iøvrigt er de sidste Aars Fremskridt i Fiskerierne (Anskaffelse af Dæksfartøjer og Motorbaade, Foranstaltninger til Agnens Opbevaring) stærkt medvirkende til at gøre Udfaldet mindre afhængigt af Tilfældigheder.

Mens de angivne Lønninger væsentlig angaar Sommerhalvaaret, i hvilket saa meget Arbejde er koncentreret, bliver Forholdet helt anderledes for Vinterhalvaaret, hvor den løse Arbejdskraft ved Fiskeriet er henvist til Baadfiskeri, mens Landbruget kun behøver ringe Arbejdskraft. Der bliver da om Vinteren betydelig Overflod af Arbejdskraft, og det var en Opgave af største Betydning for det økonomiske Liv paa Island at finde Virksomheder, der kunde give lønnende Beskæftigelse om Vinteren.

Arbejdskraftens ringere Kostbarhed i Vinterhalvaaret lægger sig bl. a. for Dagen i Helaarslønningernes forholdsvis mindre Størrelse, saaledes for mandligt Tyende i Landbruget 150—200 Kr. og Kosten (hvortil efter gammel Skik hører Fodtøj og Strømper), paa sine Steder højere, i afsides Egne endnu noget lavere; dette er ikke saa lidt mindre end i Danmark og vistnok og-

saa noget mindre end i Norge; og navnlig er Kvinde-lønningerne paafaldende lave, paa Landet omkring 40 Kr. aarlig, i Købstæderne for Tjenestepiger 60—100 Kr. aarlig. — Mandligt Tyende i Landbruget erhoder dog et ret betydeligt Tillæg til Lønnen, naar det en Del af Aaret sendes paa Baadfiskeri, hvad der ikke er ualmindeligt.

Til Bedømmelse af de materielle Livsvilkaar maa tillige Pengenes Købeevne tages i Betragtning; dette er for saa vidt vanskeligt, som der selvfølgelig i et saa spredt bebygget Land er overmaade meget, som man overhovedet ikke kan købe for Penge og som andetsteds regnes til Livsfornødenhederne; endvidere medfører Landets Fattigdom paa Brændsel og Bygningsmaterialer i Forbindelse med Transportvanskelighederne, at man navnlig inde i Landet maa undvære megen Komfort. Men bortset herfra er Livsfornødenhederne billige; da al Toldbeskatning er samlet om Sukker, Kaffe, Tobak og Spirituosa, er der ikke paa andre Varer nogen Prisforhøjelse ved Told eller Toldbeskyttelse; og hvad der navnlig er af Betydning, er den rigelige Tilstedeværelse af Fisk, Kød og Mælk; bortset fra Reykjavik, hvis Tilførselsforhold efter Byens hastige Opvækst ikke er i fuld Orden, er Priserne paa disse Produkter meget lave; ved Kysterne er 8—9 Øre den almindelige Pris for Pundet af Torsk, 5—6 Øre for Helleflynder; Priserne for Lamme- og Bedekød er 16—18—20 Øre pr. Pd.; i mange Egne af Landet findes Laks og Foreller i stor Mængde; Islænderne, som har megen Interesse for statistiske Oplysninger, opgiver i den officielle Statistik, at der i 1902 er fisket (alene til Hjemmeforbrug) 365272 Foreller, og det er vel ikke

usandsynligt, at en Del andre har undgaaet Optællingen. —

Medens Bondestanden og Almuen paa Landet faar en sund og kraftig Ernæring, der f. Eks. for Tjenestefolkenes Vedkommende staar fuldt paa Højde med, hvad der bydes i andre Lande, saa er Landbefolkningen efter Landbrugets Tilstand nødsaget til at stille ret beskedne Fordringer til Fremmedvarerne. Derimod er der i Kystbefolkningen og i Købstæderne et stort Forbrug af Fremmedvarer, og en Gennemgang af Indførselsstatistiken bekræfter Indtrykket af, at Befolkningen efterhaanden er naaet til et Vareforbrug, der viser hen til en betydelig Købeevne, men maaske ogsaa til nogen Mangel paa Forsynlighed hos Befolkningens brede Lag; Sukkerforbruget er i 1903 trods høj Beskatning naaet op til at udgøre 40 Pd. pr. Individ mod for 10 Aar siden 23 og for 20 Aar siden 15 Pd. pr. Individ; det nuværende Forbrug overstiges ikke af Forbruget i andre Lande i Europa end Danmark, Schweiz og England, Ogsaa Indførselen af Kornvarer, Kaffe o. s. v. har i det sidste Tiaar været i stærkt Tiltagende, og af egentlige Luksusartikler har der udviklet sig et i Forhold til Befolkningens Størrelse betydeligt Forbrug.

Naar der er Grund til at se lyst paa Islands Fremtid og Udviklingsmuligheder, beror dette ikke alene paa, hvad der er opnaaet, men navnlig ogsaa paa, at langt mere øjensynlig vil kunne opnaas, naar Befolkningen naar frem til større praktisk Dygtighed; det er

den almindelige Opfattelse, at trods den store Dygtighed og Virkelyst, der er udvist fra de ledendes Side, staar den brede Befolkning endnu tilbage i Uddannelse til det praktiske Arbejde; dette staar vistnok en Del i Forbindelse med, at en uforholdsmæssig stor Del af Ungdommen og den bedste Arbejdskraft drages til Studeringerne som Følge af Landets store Embedsapparat, som naturligvis tildels er nødvendiggjort ved Landets Udstrækning, men som dog i hvert Fald i ældre Tider har været unødvendig stort og har draget Interessen bort fra de praktiske Virksomheder. Først efter Aarhundredskiftet er man f. Eks. naact til Ansættelsen af nogle Konsulenter til Vejledning for Landbefolkningen og for Fiskerne; men iøvrigt er der i de sidste Aar paa Island en tiltagende Interesse for den økonomiske Udvikling og synes navnlig ogsaa at være en rigtig Opfattelse af, at man paa det økonomiske Omraade bør koncentrere sig om Udviklingen af Landets to Hovederhverv, som byder saa gode Betingelser for Udvikling; der har tidligere været en Del Stemning for at søge nye Virksomheder fremmede ved Hjælp af Toldbeskyttelse, men de let overskuelige Forhold paa Island gør det indlysende, at Toldbeskyttelse der mere end andetsteds vilde være et meget uheldigt Indgreb i Udviklingen; det er en aabenbart forkert Politik at ville ved kunstige Fordyrelser af Varerne fremkalde industrielle Virksomheder i et Land, hvor de naturlige Virksomheder har saa megen Arbejdskraft behov, at Skibe maa ligge stille og Gaarde forlades, fordi der ikke kan skaffes Folk. Dette synes da ogsaa almindelig erkendt, og den eneste Virksomhed, der drives ved Hjælp af Toldsatser, nemlig Cigarfabrikation, muliggjort ved en

uden protektionistisk Øjemed paalagt Cigartold, har neppe Udsigt til at komme over den forestaaende Revision af Toldloven; ligeledes har Altinget — utvivlsomt til Gavn for Landet — forkastet de Forslag, der har været fremme om Beskyttelse ved Told paa Margarine, Ost og Kartofler, men samtidig har det Offentlige ved store Bevillinger til Landboforeninger og Landbrugsskoler ydet Landbruget en betydelig Støtte til selv at arbejde sig fremad.

Naar der fortsættes ad denne Vej og samtidig ved den mest mulige Frihed for Handel og Omsætning holdes aaben Adgang for alle, der med Initiativ og Interesse vil arbejde med i Udviklingen, saa vil den islandske Befolkning snart have tabt det Ry for at være en fattig Befolkning, som den allerede nu for længe har bevaret.
